

Liite 1.

Nykyiset päihdepalvelut kuvattuina (palvelut, keinot, menetelmät):

Avoterveydenhuolto

Avoterveydenhuollon aikuisten (yli 23-v.) mielenterveys- ja päihdepalveluiden (mtp-palvelut) toiminta perustuu pääsääntöisesti vastaanottotyöhön. Kotiin tehtävää työtä tehdään satunnaisesti kotikäynteinä potilaan hoidon tarpeen mukaan, yleensä työparina jonkun toisen palvelun kanssa. Potilailla on mahdollisuus käyttää myös sähköisiä palveluita, kuten Terapianavigaattoria, joka ohjaa potilasta omahoito-ohjelmien käyttöön tai ottamaan yhteyttä terveydenhuollon ammattilaiseen tilanteen niin vaatiessa. Lisäksi potilas voi ottaa yhteyttä digitaaliseen sosiaali- ja terveyskeskukseen chatin tai puhelimen välityksellä.

Haasteena päihdetyössä nähdään edelleen alueelliset erot toimintatavoissa, eri toimijoiden sekä vastualueiden välinen yhteistyö haasteineen sekä tarpeeseen nähden liian pienet resurssit palvelujen tarpeeseen nähden. Erityisesti korvaushoidon järjestäminen maakunnan alueelle on osoittautunut haasteelliseksi tarvittavien ja käytettävissä olevien resurssien näkökulmasta.

Aikuisten mtp-palveluissa hoidon ensimmäisellä portaalla on tarjolla matalan kynnyksen palveluita ilman ajanvarausta.

- Ensilinja. Ensilinjan kautta potilas saa yhteyden suoraan mielenterveys- ja päihdepalvelujen ammattilaiseen (psykiatrinen sairaanhoitaja) joko puhelimitse tai jättämällä sähköisen yhteydenottopyynnön. Palvelu on avoinna ma-to klo 8–16 ja pe klo 8–15. Yhteydenottopyyntöihin vastataan saman päivän aikana. Ensilinjassa arvioidaan potilaan hoidon tarvetta ja arvion perusteella potilasta ohjataan esimerkiksi päihdepalveluiden piiriin. Palveluun sisältyy tarvittaessa myös vastaanottokäyntejä (yksi-kolme vastaanottokäyntiä) joko läsnä- tai etävastaanottona. Ensilinja toimii koko maakunnan alueella.
- Walk in- palvelut. Mtp-palveluissa on tarjolla myös walk in-palvelua tarkoittaen ajanvarauksettomia läsnävastaanottoja. Walk in-vastaanottoja on tarjolla tällä hetkellä vain osassa maakuntaa toimien rajattuina ajankohtina. Jyväskylässä toimii riippuvuus-walk in Päihdepalvelukeskuksessa ma-pe klo 12–15.

- Kokemusasiantuntija. Palveluissa on tarjolla myös kokemusasiantuntijan vastaanotto- ja ryhmätoimintoja päihdepotilaille. Ryhmät tukevat asiakkaiden kotona asumista.
- Terveysneuvonta Visiitti. Visiitti tarjoaa päihteitä käyttäville terveysneuvontaa Päihdepalvelukeskuksessa sekä liikkuvana palveluna eri puolille maakuntaa, mutta ei tarjoa palveluita kotiin.

Mtp-palveluiden hoidon toisella portaalla on tarjolla ajanvaraukseen perustuvia vastaanottoja.

- päihdetyötä tekevien sairaanhoitajien vastaanottokäynnit (joko läsnä- tai etävastaanotot) alueellisissa mtp-tiimeissä. Toisen portaan vastaanotoille potilaat ohjataan Ensilinjan tekemän hoidon tarpeen arvion pohjalta, jos on tarvetta pidemmälle hoitajaksoille.
- päihdelaitoskuntoutus ja tuetun asumisen palvelut. Keski-Suomen hyvinvointialueella ei ole tarjota päihdelaitoskuntoutusta tai tuettua asumispalvelua kaikille tarvitsijoille, joten näissä tilanteissa voidaan hyödyntää kilpailutettuja ostopalveluita. Päihdelaitoskuntoutusta ja tuetun asumisen palveluita arvioidaan sosiaali- ja terveydenhuollon moniammatillisena yhteistyönä yhdessä potilaan kanssa. Tätä varten on hyvinvointialueelle kehitetty sosiaali- ja terveydenhuollon työpari-malli, joka toimii maakunnan alueella.
- Päihdepalvelukeskus (sisältää päihdelääketieteen poliklinikan ja osaston) toimii lähetepohjaisesti palvellen koko maakuntaa päihde- ja riippuvuushoidon osaamiskeskuksena. Päihdepalvelukeskuksessa toteutetaan huumevieroituksia ja tehdään opioidikorvaushoidon arvioita ja aloituksia. Alkoholiin liittyvät katkaisuhoidot toteutetaan tk-sairaaloissa.
- Korvaushoitoa toteutetaan maakunnan alueella joko terveyskeskusten tai mtp-palveluiden (virka-aikana) toimesta.

Aikuisten sosiaalipalvelut

Aikuissosiaalityön palveluilla tuetaan asiakkaan kotona asumista. Aikuissosiaalityön ydintehtävät ovat pitkäjänteinen muutossosiaalityö muutoksen aikaan saamiseksi

asiakkaan elämässä, työllisyyden edistäminen sosiaalipalveluiden keinoin, asunnottomuuden ehkäisy sekä toimeentulotukityö. Työskentely tapahtuu asiakkaan ja hänen määrittelemänsä läheisverkoston sekä palvelutarpeen mukaisen yhteistyöverkoston kanssa. Aikuissosiaalityön asiakkaat ovat pääosin erityisen tuen tarpeessa olevia asiakkaita, jotka tarvitsevat tukea ja palveluita arjessa.

Sosiaalityötä tehdään asiakasta tavaten asiakkaiden kodeissa, asiakkaan palvelutarpeen mukaisissa yhteistyöverkostoissa, sosiaalitoimistossa tai muussa asiakkaan määrittelemässä tilanteeseen sopivassa paikassa.

Asiakkailla on usein päihde- ja mielenterveyshaasteita elämässään. Asiakkaiden päihde- ja riippuvuuspalveluiden tarpeisiin vastataan erilaisin keinoin, joista tärkeänä on sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen antama oma palvelu. Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus käyttää työskentelyssään toimeentulotukea, erilaisia asumisen palveluita, sosiaalihuoltolain mukaista työtoimintaa sekä muita palveluita asiakkaan tilanteen edistämiseksi. Työskentely on aina kuntouttavaa ja eteenpäin pyrkivää. Aikuissosiaalityössä päihdeasiakkaiden haasteet ovat moninaisia ja asiakkaat eivät välttämättä sitoudu tarjottuihin palveluihin. Asiakkaalla on oikeus kieltäytyä tarjottavasta tuesta. Kehittämistä edelleen vaatii monien yhtäaikaisten haasteisten asiakkaiden palvelujen käytänteiden muodostaminen.

Työparimalli terveydenhuollon päihdepalveluiden päihdeasumiskoordinaattoreiden kanssa on muotoutunut vahvaksi ja toimivaksi. Työparit (sosiaalityöntekijä ja päihde- ja asumiskoordinaattori) toimivat koko hyvinvointialueen laajuisesti. Moniammatillisen arvioinnin perusteella asiakkaat ohjautuvat asiakkaan palvelutarpeen mukaiseen asumisen tuen palveluun, silloin kun palvelutarve tätä edellyttää.

Mielenterveys- ja päihdekuntoutujien kotiin tarjottavien ja asumispalveluiden myöntämisperusteet 1.1.2025 alkaen on hyväksytty aluehallituksessa 17.12.2024 (§321).

Aikuisten kuntouttavat sosiaalipalvelut sisältävät mielenterveys- ja päihdekuntoutujien kotiin vietävät ja asumispalvelut hyvinvointialueen tuotantona. Palvelua toteutetaan kolmessa aluetiimissä, jotka kattavat hyvinvointialueen kunnat. Tuetun asumisen tiimien työntekijät toteuttavat aikuisten sosiaalipalveluissa kotiin vietävää päihdepalvelua työskennellen asiakkaiden kanssa heidän kodeissaan.

Tuetun asumisen tiimit työskentelevät sosiaalityön palvelutarpeen arvion perusteella laaditun, yksilöllisen päätöksen mukaisten tavoitteiden perusteella ja laatii niiden saavuttamiseksi asiakkaan kanssa toteuttamissuunnitelman. Työskentely on

tavoitteellista, määräaikaista ja vahvaa verkostotyötä. Jokaiselle asiakkaalle rakennetaan tavoitteen/tavoitteiden mukaisesti omanlainen kuntoutumispolku, jossa etenemistä arvioidaan säännöllisesti. Keskimääräinen käyntien määrä 1-6x/kk. Syyt käynneille palvelutarpeen arvioinnin mukaisesti voivat olla esimerkiksi haasteet päihdeiden käytössä tai muun elämänhallintaan vaikuttavassa asiassa, sosiaalisten tilanteiden pelko ja sen myötä avustaminen asioiden hoitamisessa, asuntoasiat/elämän taitojen vahvistaminen. Asiakasta rohkaistaan hoitamaan omia arkisia asioitaan ja tuetaan uskallusta lähteä kodin ulkopuolelle esimerkiksi kauppaan. Päihdeasiakkaiden kanssa tehdään jo nyt ja kehitetään edelleen tiivistä yhteistyötä terveydenhuollon kanssa, jokaiselle asiakkaalle yksilöllisesti. Palvelutarpeen arviointi ja päätös palveluun laaditaan aikuissosiaalityössä. Tuettu asuminen kotiin korvaa osaltaan aiemmin Jyväskylässä kehitetyn ja hanketyössä pilotoidun Kotikonsti-hankkeen toiminnan. Nykyisessä toimintamallissa on elementtejä Kotikonsti- mallista. Kotikonsti mallina tarkoittaa asiakkaan kotona tapahtuvaa tuettua päihdekuntoutusta ja lääkkeetöntä katkaisuhoidoa. Toiminta on inhimillistä, asiakaslähtöistä, yksilöllistä ja turvallista. Lisäksi se on nopea hoitomuoto päihdeongelmiin. Nykyisessä mallissa koko hyvinvointialueen käsittävissä kotiin vietävissä palveluissa eli tuetussa asumisessa kotiin, vahvistetaan vuonna 2025 sosiaalihuollon sekä terveydenhoidon tiimityötä ja parityömallia, jolloin asiakkaiden haasteisiin pystytään vastaamaan entistä kokonaisvaltaisemmin yhdessä.

Tuettua asumista tuotetaan Keski-Suomen hyvinvointialueella sekä osto- että hyvinvointialueen omana palveluna. Hyvinvointialueen omassa palvelutuotannossa tuettu asuminen kotiin on vahvistunut ja vahvistuu edelleen vuonna 2025 ja ulottuu entistä vahvemmin koko hyvinvointialueelle.

Hyvinvointialue tuottaa omana palveluna yhteisöllistä asumista mielenterveys- ja päihdekuntoutujille Kivijärvellä, Viitasaarella, Äänekoskella ja Jyväskylässä. Ostopalveluna yhteisöllistä asumista tuotetaan koko hyvinvointialueen laajuisesti. Yhteisöllisessä asumisessa asiakkaalle aikuisten sosiaalityössä määritetään läsnä olevan tuen tarve jokaiselle asiakkaalle yksilöllisesti palvelutarpeen arvioinnissa. Mielenterveys- ja päihdekuntoutujille järjestetään tarpeen mukaisesti myös ympärivuorokautista asumista sekä hyvinvointialueen omana palvelutuotantona että ostopalveluna.

Hyvinvointialue tuottaa myös mielenterveys- ja päihdekuntoutujien päivämuotoista toimintaa sosiaalisen kuntoutuksen ryhmämuotoisena toimintana. Ryhmämuotoisella toiminnalla voidaan vahvistaa mielenterveys- tai päihdekuntoutujan toimintakykyä ja kotona pärjäämistä, toisten ihmisten parissa. Ryhmätoimintaa järjestetään päivätoiminnassa sekä päihdeasiakkaiden päiväkeskuksissa. Asiakkaan palvelukokonaisuuteen tarpeiden mukaisesti saattaa sisältyä niin kotiin vietävää tukea kuin myös ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta.

Kotihoito

Kotihoidossa toteutetaan hoitoa ja huolenpitoa, tuetaan henkilön suoriutumista ja edistetään sekä ylläpidetään asiakkaan toimintakykyä. Kotihoidon myöntäminen perustuu palvelutarpeen arviointiin ja kotihoidon myöntämisperusteisiin. Käyntisisällöt määritellään asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukaan. Kotihoidon käynnit sisältävät esimerkiksi asiakkaan lääkityksestä, ravitsemuksesta, hygieniasta ja voinnin seurannasta huolehtimista sekä asiakkaan avustamista päivittäisissä toimissa. Kotihoidon käynnit toteutetaan kuntouttavalla työotteella ja tarpeen mukaan tehdään yhteistyötä arkikuntoutuksen kanssa. Kotihoidossa toimii ohjaajanimikkeellä sosiaalihuollon vahvoja ammattilaisia, joiden tarkoituksena on vahvistaa asiakkaan toimintakykyä ja etsiä ratkaisuja asiakkaan päivittäisiin haasteisiin. Haasteena ovat hoitoon sitoutumattomat asiakkaat, vahvasti päihteitä käyttävät asiakkaat ja aggressiivisesti käyttäytyvät asiakkaat sekä huumeiden käyttäjät. Kotihoidon hoitajien keinot ja osaaminen puuttua asiakkaan päihteiden käyttöön kotona ovat rajalliset. Päihde- tai mielenterveysasiakkaan kohdalla tehdään yhteistyötä asiakkaan hoitoon osallistuvan verkoston kanssa tarpeen mukaan, sekä mm. lääkityksestä (esim. antabus) huolehditaan hoitavan tahon ohjeiden mukaisesti.

Ikääntyneiden asumispalvelut

Yhteisöllinen asuminen on sopiva palvelumuoto niille iäkkäille henkilöille, joille kotihoidon palvelut eivät ole enää riittäviä, mutta joilla ei vielä ole tarvetta ympärivuorokautiseen hoitoon. Ympärivuorokautisessa asumisessa turvataan yksilöllinen asuminen henkilöille, jotka tarvitsevat runsaasti hoitoa, huolenpitoa ja valvontaa ympärivuorokautisesti. Ympärivuorokautinen asuminen sisältää asiakkaan ympärivuorokautisen hoivan ja hoidon, ateriat, siivouksen, vaatehuollon ja osallisuutta sekä sosiaalista kanssakäymistä edistävät palvelut. Ikääntyvien päihdetaustaisten asiakkaiden ja mielenterveysasiakkaiden haasteet voivat olla erilaisia kuin muiden ikääntyneiden asumispalveluissa olevien asiakkaiden. Heidän voi olla vaikeaa sopeutua ikääntyneiden asumisen yksikköön. Omaa asumispalveluyksikköä erikseen ikääntyneille mielenterveys- tai päihdeasiakkaille ei hyvinvointialueella ole olemassa.

Lasten ja nuorten palvelut

Lasten ja nuorten perustason mielenterveys- ja päihdepalveluissa Keski-Suomessa on kattava, hyvinvointialueen laajuinen palveluverkko, jossa mielenterveys- ja päihdepalveluita on saatavilla eri puolilla Keski-Suomea seitsemässä toimipisteessä.

Lasten ja nuorten päihdetyötä on vahvistettu lisäämällä lasten, nuorten ja perheiden palveluissa työskentelevän henkilöstön osaamista päihteiden käytön puheeksi ottamisessa, tunnistamisessa ja päihdeettömyyteen tukemisessa. Mielenterveys- ja päihdepalvelutiimeissä on tavoitteellisesti lisätty suoraa asiakastyötä ja tavoitetta seurataan kuukausittain. Lasten ja nuorten päihdetyön osalta on tiivistetty alaikäisten päihteidenkäyttöön puuttumista luomalla toimintamalli nuorten mtp-tiimin ja sosiaalihuoltolain mukaisen palvelutarpeen arvioinnin yksikön sekä lastensuojelun avohuollon palvelun kesken. Tavoitteena on vahvistaa puuttumista alaikäisen päihteiden kokeiluihin ja käyttöön heti lastensuojeluilmoituksen tultua viranomaiselle.

Lasten ja nuorten palveluissa on mahdollista asioida etävastaanotolla digitaalisen sote-keskuksen etäperhetyöntekijän tai nuorten etätyöntekijän kanssa. Lisäksi lapsilla, nuorilla ja huoltajilla on käytössä Pyydä apua-nappi, jonka kautta voi ottaa yhteyttä myös päihteisiin liittyvään huoleen liittyen kohdentamatta yhteydenottopyyntöä mihinkään tiettyyn palveluun. Lasten, nuorten ja perheiden palveluissa on käytössä myös tarjolla psykoedukatiivista tukea ja oma-apuvideoita nuorten päihteiden käytön ehkäisemiseksi ja tarvittaessa avun saamiseksi.

Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluita ei viedä ensisijaisesti kotiin, mutta tarvittaessa tehdään kotikäyntejä esimerkiksi yhteistyössä perhesosiaalityön ja lastensuojelun avohuollon palveluiden kanssa. Lisäksi mtp-tiimien työntekijät jalkautuvat tarpeenmukaisesti asiakkaiden arjen ympäristöihin, mm. kouluihin ja oppilaitoksiin yksilö- ja verkostotapaamisiin.

Neuvola ja seksuaaliterveyspalvelut: Päihdepalveluita ei viedä laajamittaisesti kotiin. Mikäli odottavalla äidillä HAL-poliklinikan asiakkuus, voidaan tarvittaessa kotikäynti tehdä moniammatillisesti. AUDIT-kysely tehdään kaikille odottajille ja kumppaneille ensikäynnillä ja tarpeen mukaan. Tarvittaessa asiakkaalle laaditaan kaksoislähete HAL-poliklinikalle ja päihdelääketieteen poliklinikalle. Lastenneuvolassa AUDIT-kysely tehdään laajojen tarkastusten yhteydessä. Neuvola- ja seksuaalipalveluissa yksittäisiä kotikäyntejä päihteidenkäytön johdosta. Kaksoislähetteitä muutamia vuodessa. Avotyön asiakasmääriä ja tulosityitä on tilastoitu, päihdesyistä alkaneet asiakkuudet ja sijoitukset. Vauras-hankkeen tuloksia.

Varhaisen tuen palveluissa toteutetaan palvelutarpeen arviointia. Yleisin lastensuojelun ilmoitusten syy on lapsen oma päihteidenkäyttö, sekä vanhemman päihteidenkäyttö.

Yhteistyötä palvelutarpeen arvioinnin aikana tehdään tarkoituksenmukaisten yhteistyötahojen kanssa (mm. lasten ja nuorten mtp-tiimit, aikuisten päihdepalvelut, etsivä nuorisotyö). Perhesosiaalityön tukitoimet suuntautuvat perheiden kotiin, ja päihdetyöskentelyä tehdään mm. sosiaalityön ja -ohjauksen sekä perhetyön keinoin.

Lastensuojelun avohuollon asiakkuuden aikana tehdään yhteistyötä lapsen tai nuoren asioissa perus- ja erikoistason palveluiden kanssa. Avohuollon lähimmät yhteistyötahot päihde- ja mielenterveyspalveluiden osalta ovat alueelliset mielenterveys- ja päihde tiimit, ja vanhempien osalta aikuisille suunnatut päihdepalvelut. Avohuollon tukitoimien avulla pyritään parantamaan perheen tilannetta siten, ettei pidempikestoista kodin ulkopuolista sijoitusta tarvittaisi. Tuki annetaan ensisijaisesti perheiden kotiin. Keskeisiä tukitoimia päihteillä oireileville lapsille ovat mm. lastensuojelulaitosten kotiin annettava avotyö, tehostettu perhetyö, sekä sosiaaliohjaus ja sosiaalityö.

Poliisisosiaalityössä kohdataan alle 18-vuotiaita nuoria ja Ankkuritoiminnan kohdataan alle 15-vuotiaita nuoria, joilla on riski ajautua päihde- ja rikoskierteeseen. Poliisisosiaalityö ohjaa tarvittaessa kohtaamansa nuoret muiden palveluiden tuen piiriin, kuten esimerkiksi palvelutarpeen arvioon. Ankkurityössä keskitytään alle 15-vuotiaisiin ensi kertaa päihteitä kokeilevia nuoria, joiden kanssa työskennellään tiiviisti päihteidenkäytön jatkumisen estämiseksi. Poliisisosiaalityötä ja ankkuritoimintaa ei ensisijaisesti tehdä perheiden kotiin, mutta sosiaalityöntekijä ja Ankkuritiimi voivat tehdä yhteistyötä asiakkaan asioissa myös esimerkiksi kotikäynteinä.

Jälkihuollossa järjestettävä tuki on nuorelle kokonaisvaltaista hyvinvoinnin tukea, jolla pyritään varmistamaan nuorelle mahdollisuudet itsenäiseen elämään. Jälkihuolto voi järjestää nuorelle esimerkiksi tuettua asumista, sosiaaliohjausta tai ammatillisen tukihenkilön, jos se arvioidaan nuorelle tarpeelliseksi. Jälkihuoltonuoret ovat täysi-ikäisiä ja heidän asioissaan tehdään hyvin paljon yhteistyötä mm. aikuissosiaalityön kanssa sekä päihde- ja mielenterveyspalveluiden kanssa. Tukitoimia voidaan järjestää jälkihuollossa olevien nuorten kotiin.

